

Ständig oro att skogen skulle ta slut

FRÅGA Brist på trä och ved verkar ha varit ett stort problem innan det moderna samhället tog form. Var det även så i Sverige, som ju är ett så skogrikt land? Hur påverkade det vanliga människor?

BO ANDREASSON

SVAR Trä har historiskt sett varit en enormt viktig naturresurs. Som bränsle var ved och träkol i årtusenden helt dominerande på de flesta håll i Europa, både i hemmen och i energikrävande processer som järnframställning. Den stora majoriteten av alla träd som högs ned blev bränsle. Dessutom var trä förstås det givna byggnadsmaterialet.

Just eftersom trä var ett så mångsidigt material uppstod tidigt konkurrens om de bästa och mest lättillgängliga skogarna. Särskilt från 1500-talet – alltså redan långt innan den industriella revolutionen ägde rum – uppstod problem i träförsörjningen. Många av den tidens konflikter i samhället hade en tydlig koppling till kampen om skogarna.

MEN TRÄBRIST KUNDE betyda väldigt olika saker. Bara i undantagsfall hände det att en hel regions skogar faktiskt försvann. Ofta var det bara de mest lättåtkomliga träresurserna som decimerades, med följderna att skogshuggarna fick söka sig aningen längre in i skogen. Problemet var i sådana fall egentligen inte brist på trä, utan brist på effektiva sätt att transportera det.

Ibland handlade det snarare om nya lagar och regler som införts just för att förhindra avskogning. Träden fanns alltså där, men det var förbjudet att hugga ner dem. En snarlik typ av träbrist var krasst ekonomisk: träet som man behövde fanns att köpa på lokala marknader, men priserna upplevdes som hutlösa. Under 1700-talet tredubblades träpriserna i Europa, så det fanns definitivt fog för denna oro.

I SVERIGE OCH ANDRA länder pekade man under denna tid alltmer på behovet av att hushålla med träresurserna. Kakelugnen är ett typexempel

Sveriges stora skogsresurser har oftare använts till virke och pappersmassa än till bränsle. Röjning av skog i Spekeröd, Stenungsund i Bohuslän på 1910-talet.

på en vedbesparande innovation som fick stor spridning i detta sammanhang. I det förhållandevis skogsfattiga Skånes slättland sparade man dessutom på träresurserna genom att elda med torv och djurspillning.

DEN INDUSTRIELLA revolutionen var dock oerhört energikrävande. Oavsett hur mycket trä som kunde sparas in genom effektivisering är det osannolikt att Europa skulle ha klarat av att genomgå denna process utan att gå över till fossila bränslen. I Sverige med sin ringa befolkning och enorma skogsresurser skulle det möjligtvis ha fungerat. Men istället för att använda landets skogar som bränsle föredrog staten och skogsägarna att omvandla träet till virke, papper och pappersmassa, som exporterades i väldig skala. Detta gjorde Sverige rikt, men också starkt beroende av (importerade) fossila bränslen.

I mitten av 1800-talet började skogsindustrin exploatera de stora norrländska skogarna. I detta syfte

konstruerades med stor möda ett enormt transportsystem av flottleder. Detta blev så effektivt att oro så småningom uppstod för att hela Norrlands skogsbestånd skulle försvinna.

MEN LIKSOM TIDIGARE i träanvändningens historia reagerade staten med striktare reglering och kontroll. För att bättre kunna hålla koll på skogsresurserna och återväxten omformades skogarna från början av 1900-talet till träplantager där bara

en typ av träd (vanligtvis gran) planterades och där alla träd i ett område var precis lika gamla.

Dagens oro för att oljan ska ta slut har

en hel del gemensamt med den historiska rädslan att bli utan trä. Den som på 2000-talet läser om hur man bekymrade sig för detta på 1700-talet känner lätt igen sig. Men det finns förstås en viktig skillnad: oljan är ingen förnybar naturresurs.

PER HÖGSELIUS

Docent i teknik- och vetenskapshistoria vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm